

MUSEUMSAVISEN

Nr. 30
Marts 1997
18. årgang

HOLSTED · BRØRUP · VEJEN

Arbejdsro på museet
- en vigtig del af
økonomien på plads

Omkring
julearrangementet 1996

Agerlandshøj
i Gammelby

Kirkevandring 1997

Herregårdskælderens
- nyt forpagterpar

"Udgård" i Bække

Arrangementer:

Generalforsamling
Kirkevandring

Årsprogram indlagt

MUSEET PÅ SØNDERSKOV

Sønderskovgårdsvej 2, 6650 Brørup
Tlf. 75 38 38 66 - Fax. 75 38 38 65
Kontoret er åbent alle hverdage 8.30-16

Museets åbningstider:
Tirsdag - søndag kl.11-16. Mandag lukket

Efter forudgående aftale med museets kontor er der adgang for skoleklasser også udenfor normal åbningstid

Der er endvidere mulighed for at aftale gruppebesøg med introduktion og/eller omvisning

Restaurant "Museumskælderen" 75 38 38 45

Faste medarbejdere:

Museumsleder: Svend Aage Knudsen

Museumsassistent: Ellen Marie Viuff

Museumsvært: Brynhild Tophøj

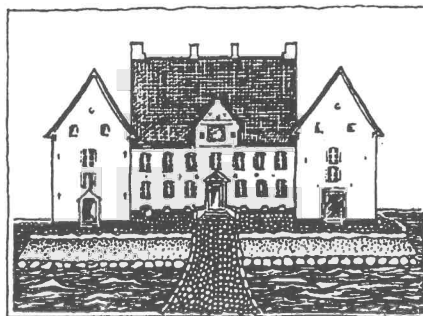
Naturvejleder: Finn Lillethorup Hansen

Assistent: Ellen Margrethe Damgaard

Pedel: Christian Ørsted Petersen

Rengøring: Elly Mikkelsen

Arkivleder i Vejen: Linda Klitmøller

HOLSTED - BRØRUP - VEJEN EGNENS MUSEUMSFORENING

Stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum

Formand: Henry Nielsen, Melvangvej 2, Askov, 6600 Vejen, 75 36 06 64

Næstf.: Flemming Holm-Rasmussen, Kløvervej 16, 6650 Brørup, 75 38 38 11

Kasserer: Agner Frandsen, Askov Kirkevej 17, 6600 Vejen, 75 36 14 97

Foreningen har pr.1.oktober 1996 636 medlemmer

Kontingent 1997: 75 kr. for enkeltpersoner, 100 kr. for par/ægtepar

Kontingentindbetaling indbefatter også partoutkort for årets besøg

Foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og andre meddelelser om aktiviteter

Dette nummer af Museumsavisen er redigeret af Agner Frandsen og Svend Aage Knudsen

Arbejdsro på museet

- en vigtig del af økonomien på plads

Sagen om frigørelseslånenes afvikling er ved årsskiftet blevet endeligt afklaret, og da medlemmerne hidtil væsentligst har fået oplysninger herom via pressen, bringer Museumsavisen her en samlet redegørelse med hovedpunkter i sagsforløbet.

Som meddelt i årsberetningen i marts 1996 optog museet med bestyrelsens godkendelse i forbindelse med indflytningen på Sønderkov 2 lån i Ribe Amts Frigørelsesfond. Det ene på 2,6 millioner blev optaget i 1991 og garanteret af Brørup kommune og det andet på 1 million i 1992 og garanteret af Ribe amt. Begge lånebeløb blev anvendt til etablering af helt nødvendige basisanlæg for museumsdrift samt til indretning af Herregårdskælderen. Da museet fra starten stod uden anlægsmidler, fandt bestyrelsen, at låneoptagelse var helt nødvendig for i det hele taget at igangsætte museet. De 2 lån med de lokale garantier har da også medvirket til, at museet har fået bevilget betydelige fondsmidler, som dog blev bundet til bestemte aktivitetsfremmende formål og således ikke måtte bruges til afdrag på lånene.

Da museet ikke ud af driften havde mulighed for at tilbagebetale de 2,6 millioner, måtte Brørup kommunes garanti træde i kraft. Dette meddelte bestyrelsen Brørup kommune, der herefter vedtog og fremsendte kommunens betingelser for at indfri lånet. Disse betingelser var stort set enslydende med, hvad der i december blev vedtaget i Ribe Amtsråd, og som senere af Brørup kommune blev formuleret i en aftale mellem Egns museet og kommunen.

Den endelige aftale kom i korte træk til at indholde:

* at Brørup kommune har efterbetalt anlægslånet på 2.6 mio. kr optaget i Ribe Amts Frigørelsesfond.

* at Ribe Amt har eftergivet etableringslånet på 1.mio. kr optaget i Ribe Amts Frigørelsesfond.

* at museet modsvarende er forpligtet til at efterbetale 1 mio. kr til Brørup kommune, hvilket alene skal forrentes og afdrages af de indtægter, som museet opnår ved bortforpagtning af "Herregårdskælderen".

* museet fik endvidere frigivet et restindstående af anlægsmidlene med påløbne renter på ialt godt 139.000 kr, hvilket beløb er "øremærket" til løsning af publikumsskiltning, bygningshistorisk skiltning samt energibesparende foranstaltninger.

* af de opsparede forpagtningsmidler fra "Herregårdskælderen" fik museet også adgang til at afholde deludgifter til trykning af PR-materialer samt til at efterbetale en henlagt konserveringsudgift.

Førend vedtagelsen i Ribe amtsråd havde Brørup kommune bedt bestyrelsen udtale sig om betingelserne. Bestyrelsen accepterede disse, men fremførte samtidig en indstændig appel til kommunerne og amtet om en helhedsløsning, der samtidig imødekom museets behov for bevilninger til udstillingsformål. Disse behov blev konkretiseret i begrundede ansøgninger til de 3 til skudskommuner i forbindelse med budget 97. Fra Holsted og Brørup kommuner modtog museet skri-

velser med afslag herpå. Vejen kommune afsatte i første omgang 120.000 kr. til det ansøgte formål. En senere forespørgsel til Vejen om evt. frigivelse blev besvaret med et nej, idet man præciserer, at opbygning af udstillinger er en fælles opgave for alle 3 kommuner.

Bestyrelsen må herefter fortsat arbejde på at få fælles fodslaw mellem kommunerne omkring den videre færdiggørelse af Sønderskov.

Bestyrelsen og personalet er naturligvis tilfreds med, at der er skabt en afklaring vedrørende lånefinansieringen, idet der herved er skabt arbejdsro på museet. Sagen har administrativt været meget tidkrævende og herudover også på anden måde været belastende for personalet.

Jeg vil dog som formand for bestyrelsen ikke lægge skjul på, at jeg i forbindelse med låneafviklingen havde håbet på en fælles forståelse for - og ho-

norering af museets ret beskedne budgetønsker med det formål at få museet mere færdiggjort som besøgssted, så museet fortsat kan have mulighed for at fastholde sit opnåede renommé.

Endvidere havde museets personale fortjent at få et sådant skulderklap efter nogle intense og arbejdskrævende år siden starten på Sønderskov.

Efter min mening kan heller ingen være i tvivl om, at der - bl.a. som følge af væsentlige investeringer - også kommunale investeringer - i de store og velsudstyrede "oplevelsescentre" er et voksende krav til hele udstillingssiden i vore lovfæstede museers virke.

Også set i lyset heraf må Sønderskov have et - set i den store sammenhæng - ret beskedent økonomisk løft. Og det må så være et fast punkt i det kommende bestyrelsesarbejde at forsøge at opnå alle 3 kommuners forståelse herfor.

Henry Nielsen

Mod nye mål

- en ny museumsfase er begyndt

Museerne repræsenterer samspillet mellem fortid, nutid og fremtid. Det er en af museernes vigtigste roller at formidle dette i en verden, som er i voldsom forandring, både regionalt, nationalt og internationalt. Museerne og arkiverne er "vidensbanker" for dokumentation af fortiden, både den meget fjerne og den nære fortid. Dokumentation skal formidles, og det er naturligvis kernen i museumsbegrebet, uanset om det så sker på skrift, i tale eller det sker tredimensionalt. Men der er ingen tvivl - publikums interesse knytter sig først og fremmest til det klassiske museums-

medie, udstillingens originalitet og dens mange virkemidler.

.. at kunne ånde igen

På Sønderskov er der atter glæde og arbejdsro omkring det egentlige formål - at drive museum. Med den økonomiske afklaring i ryggen har vi udsigt til en ny fase i museets historie, hvor der skal ske forbedringer af det museumsfaglige arbejde og den publikumsorienterede virksomhed. - Selv om der mangler meget, er der faktisk

nået meget, også af de uforudsete opgaver. Med Sønderkov som ramme har vi faktisk fået gode betingelser for at repræsentere en ny version af begrebet "kulturhistorisk egnsmuseum" - vi er blevet et formidlingssted, besøgssted og turistmål, aktivitetssted, arrangementssted og ikke mindst mødested for egnens befolkning - for museumsgæster og for de aktive frivillige medarbejdere.

Vi skjuler ikke, at det museumspolitiske og økonomiske aspekt i nogle perioder af museets 10-årige historie har taget meget af den faglige opmærksomhed. Men netop derfor er det glædeligt, at det er lykkedes at nå så langt, som tilfældet er.

Fundraising og sponsorering

I de seneste års debat om museets fremtid har fundraising og sponsorering været underforstået - men museet kunne vanskeligt komme videre med ansøgninger, før der blev skabt afklaring af de finansielle vilkår - både nu og rimeligt langt ud i fremtiden. Naturligvis har den selvejende institution forståelse for den stramme økonomiske situation, kommunerne befinder sig i. Men støtte fra fonde og sponsorer stiller store krav til museet som en seriøs samarbejdspartner med en stabil, lokalstøttet økonomi.

Det er nu lykkedes at få økonomisk stabilitet og museumspolitisk ro. Det skal herefter være en del af vores visitkort, når vi igen vil forsøge at tiltrække donatorer.

De næste år vil være helliget opbygningen af de faste egnshistoriske udstillinger i hovedbygningen. Vi har allerede lagt en kvalitetslinie i vesttårnet under opsætningen af oldtidssamlingen - som vi er igang med at gøre helt færdig.

Nu er vi klar til at gå videre med andre rum - lidt af midlerne har vi selv, men herefter skal vi gerne kunne rejse økonomiske midler til en større del af udstillingsprogrammet.

Kulturpark

Museet er ikke uden visioner og ambitioner, men først og fremmest skal vi satse på det vi har opnået af rammer og omgivelser. Sønderkov ligger i centrum af et gammelt og velbevaret kulturlandskab med Aatte bjerge i vest og Maltbæk og Sønderkov Møllesø i øst, Kongeaaen i syd og Langeskov i nord. Tæt herved ligger den nedlagte middelalderlandsby Fuldærn og dens velbevarede højryggede agre. Herregården tog over, og vandmøllen har i århundreder malet korn til både Sønderkov og bønderne i Maltbæk. Vi er omgivet af gammel fredsskov, og vi ligger tæt op til Kongeaaen, som var gammel landegrænse og med Foldingbro som toldsted og markedsplads helt frem til 1920. Det er alt sammen brikker i et kulturlandskabs historiske mosaik.

Dette "puslespil" bør vi formidle sammen - lokalområdets turistmæssige og kulturhistoriske formål bør gå sammen på tværs af kommuneinteresser.

Et statsanerkendt museums 4 forpligtelser:

Indsamling Registrering Forskning Formidling

Sønderskovs vestlænge og hovedbygningen hører sammen. Vestlængen er den sidste rest af avlsbygningerne fra 1700-tallet. Bygningen er for flere år siden taget ud af landbrugsmæssig brug, og den står stort set tom. Måske kan den engang blive en spændende udstillingsramme omkring egnens nyere tids bebyggelsehistorie.

I stedet for at satse på en ferielandsby ved Brørup burde alle kræfter sættes ind på at koncentrere indsatsen om at færdiggøre Sønderskovs historiske ramme og dens oplevelsesmuligheder samt formidlingen af omgivelserne. Det vil kunne styrke stedets prestige gennem kvalitetsløsninger.

"Alverdensriget"

Når vi er kommet igennem udstillingsopbygningen i hovedbygningen, håber vi også, at vi vil være i stand til at erhverve Sønderskovs vestlænge. Efter en modernisering er det tanken at opbygge en temaudstilling, som vi har givet arbejdstitlen "Alverdensriget" - sådan som den sydjyske egn vest for højderyggen og Trældiget blev kaldt langt tilbage i tiden. Ideen er, at det skal være en udstilling, hvor man vandrer i tid og rum

i Sydjylland - en vandring igennem heden og dens opdykning, mosen og dens udnyttelse, skoven og plantagerne, landsbyernes udflytning og videre frem til etableringen af byerne, jernbanens anlæggelse og stationsbyernes opvækst med deres handel, håndværk, industri og servicevirksomheder. Med andre ord 200-års kulturgeografisk og socialhistorisk vandring fra hedebonden til det moderne landbrugs- og industrisamfund.

Det er noget af det, vi går og tumler med, og det resulterer forhåbentlig i en realisering. Foreløbig indgår visionen og emnerne aktivt i vort arbejde med indsamling, undersøgelser og dokumentation - uden en god og alsidig samling kan målene ikke realiseres.

Svend Aage Knudsen

Jul på Sønderskov 1996

- et godt forløb

Tilbageblik og evaluering af museets aktiviteter er et godt udgangspunkt for nye initiativer og forbedring af tilbagevendende arrangementer.

Vi bliver tit spurgt om resultater, besøgsunderlag og økonomi i forbindelse med de store arrangementer. Det er helt naturligt, når museet betjener sig af den store kreds af frivillige. De vil selvfølgelig gerne vide, om deres indsats også giver afkast til museets øvrige aktiviteter - og det gør den så absolut.

"Jul på Sønderskov" er en af året vigtigste indtægtskilder på entresiden - i 1996 var der i alt godt 2600 besøgende inklusive børn - hvilket gav en samlet entreindtægt på 46.605 kr. på de to weekender.

Salget fra de arbejdende værksteder, klejnebagning, brændte mandler, lysestøbning, posthuset og ikke mindst julebutikkerne er en god og vigtig indtægtskilde - den samlede omsætning i 1996 var på 34.204 kr.

Ingen arrangementer kan naturligvis afholdes uden udgifter til materialer, annoncering, forbedringer af opstillinger og i dette tilfælde også forplejning af de frivillige aktører og hjælpere - iberegnet de musikalske indslag deltager 150-200 frivillige i arrangementet.

"Jul på Sønderskov" er blevet en tradition, som vi ikke vil undvære. Arrangementet er bevidst holdt på et niveau, hvor vi satser på at kombinere god underholdning og seriøs formidling.

Vedligeholdelse af gamle traditioner, håndværk, stemninger og skikke er det gennemgående træk.

Samarbejdet med de mange frivillige er forbilledligt. Det er sagt ofte - men det kan ikke gøres for tit. Uden den opbakning museet møder fra den frivillige kreds, kunne arrangementet ikke gennemføres.

Brynhild Tophøj

Natur- og Kulturskolen ved Sønderskov

Naturvejleder Finn Lillethorup Hansen

Træffes via museets kontor - tlf. 75 38 38 66

Skolestue og kontor i annekset ved Sønderskov

Naturvejledningen er etableret i samarbejde med Ribe amt og repræsenterer et virkeområde i den østlige del af amtet indenfor museets kommuner Vejen, Brørup og Holsted samt Billund, Helle, Grindsted og Ølgod kommuner.

Der arrangeres offentlige ture i den østlige del af Ribe amt. Der redigeres et årsprogram **"Ta' på tur i 97' i Ribe amts østlige del"**

Udkommer i slutningen af marts. Der udgives 3 foldere for hele Ribe amt. Folderen kan fås på biblioteker, skoler eller ved henvendelse til museet.

Agerlandshøj ved Gammelby

- en jernaldergård fra 4.-5. århundrede e.Kr.

Nordøst for Gammelby - tæt ved vejen mod Læborg ligger resterne af gravhøjen "Agerlandshøj" eller "Agerlandshøj" - antagelig en rundhøj fra bronzealderen. Lidt syd herfor gik der oprindeligt en gammel vej mod Drostrup - nu er det blot en kørefast markvej.

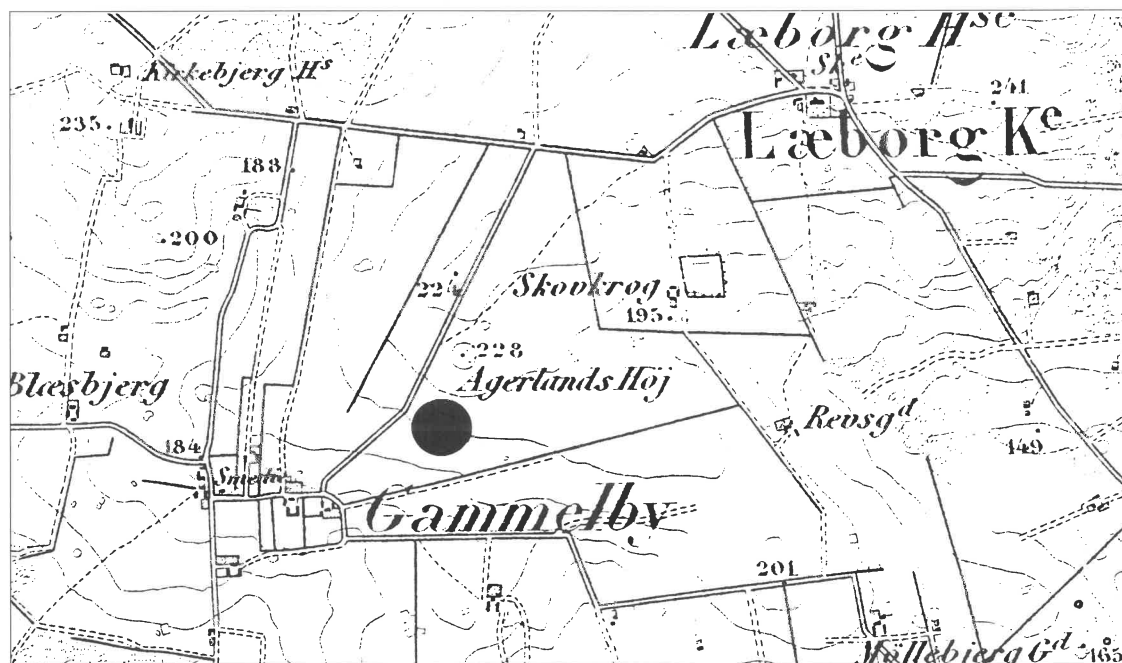
Det er syd for markvejen, at gårdejer Erik Flintholm har opført en ny gylletank. Men før det skete, fik museet adgang til at foretage arkæologiske undersøgelser på en jernalderbebyggelse. Vi har navngivet lokaliteten efter det gamle marknavn "Agerlandshøj".

Hvor gylletanken nu ligger, udgravede museet i oktober 1996 et udsnit af en hegned gård fra yngre jernalder - fra

omkr. 4.-5. årh. e.Kr. på overgangen mellem yngre romersk og ældre germansk jernalder.

Det startede med, at medlemmer af arkæologigruppen for en halv snes år siden havde registreret oldtidskeramik på marken. Da vi fik kendskab til byggeprojektet, lod museet derfor iværksætte en prøveudgravning under ledelse af arkæologistuderende Ejvind Hertz - med positivt resultat. Søgegrøfterne afslørede, at der var mange stolpehuller fra hegn og utvivlsomt også hustomter.

Efter fundanmeldelse og ansøgning blev der fra Rigsantikvarens arkæologiske Sekretariat bevilget midler til afdækning af de ca. 2000 kv.m., som ville bli-

Udsnit af generalstabens kort fra 1873 (højder målt i fod), hvorpå bopladslokaliteten er markeret med en sort cirkel. En samtidig bebyggelse er undersøgt ved anlæggelse af golfbanen øst for Læborg (Trykt med till. G.I. A403/85).

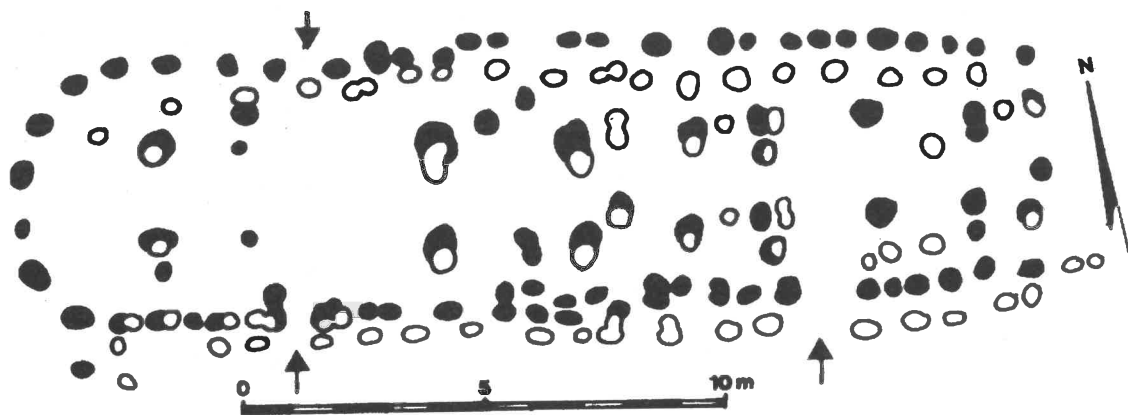
Hovedbygningen var et 23 meter langt og godt 5 meter bredt hus - her set fra beboelsesenden i vest. Arkæologistuderende Marie Walther sidder midt i stalden og er igang med snitning og beskrivelse af stolpehullerne. Husets ældste fase er i fladen markeret med de hvide melringe omkring stolpesporene. De tagbærende stolper er allerede snittet og tømt for jord.

ve berørt af gylletankens anlæggelse. Men selv om undersøgelsen kun var begrænset til selve byggearealet, kan der meget vel være tale om et udsnit af en større landsby. Her kan vi blot til en sammenligning erindre den omtrent samtidige fase af én af de totaludgravede jernalderlandsbyer ved Vorbasse. Den har haft en halv snes hegnede gårde, og der var i samme landsby et samlet bebygget areal på henved 24 tdl. eller 135.000 kv.m (mod vores udgravningsareal på knapt 2000 kv.m.)

Sat op imod dette var det først og fremmest vores formål at dokumentere anlægsforholene, tilvejebringe en datering, samt optegne bebyggelsessporene i det berørte areal.

Bebyggelsen kan henføres til en bopættelsesform, som kendetegner midten af yngre jernalder. Hver gård er indhegnet og gårdtoften rummer en hovedbygning med beboelse og stald samt en eller flere bygninger, f.eks. en staklade samt et eller flere værkstedshuse. På indersiden af stolpe- eller plankehegnet er der mindre halvtagshuse, som nærmest ligner nyere tids såkaldte "udskud" - de kan have tjent som vognporte, brændeskure og forrådshuse.

Vi frilagde et helt langhus (23 m langt og med to faser) og vestenden af et andet langhus (med en fase). Endvidere var der spredte gruber og sænkninger med udsmidslag, men ingen egentlige grubehuse - små arbejdsbytter med nedgravet gulv,

Det ene langhus er frilagt i hele dets udstrækning. Der kunne iagttages to faser af det samme langhus på omkr. 23 meters længde og med ialt 7 tagbærende fag i den ældste fase og 6 tagbærende fag efter en ombygning. Hustypen er karakteristisk for yngre jernalder til et godt stykke ind i ældre germansk jernalder. Det er ikke nogen arkitektonisk diplomaløsning - huset har en lidt uregelmæssig stolpesætning, lidt skæve vægge og en varierende afstand mellem de tagbærende fag - med karakteristisk størst afstand i beboelsesafsnittet, tættere i stalden og ud til en lille lo eller et forrådsrum imod østgavlen. Væggen kan enten have været en bræddevæg eller risflet med lerklining.

som ellers er så almindelige i denne periode.

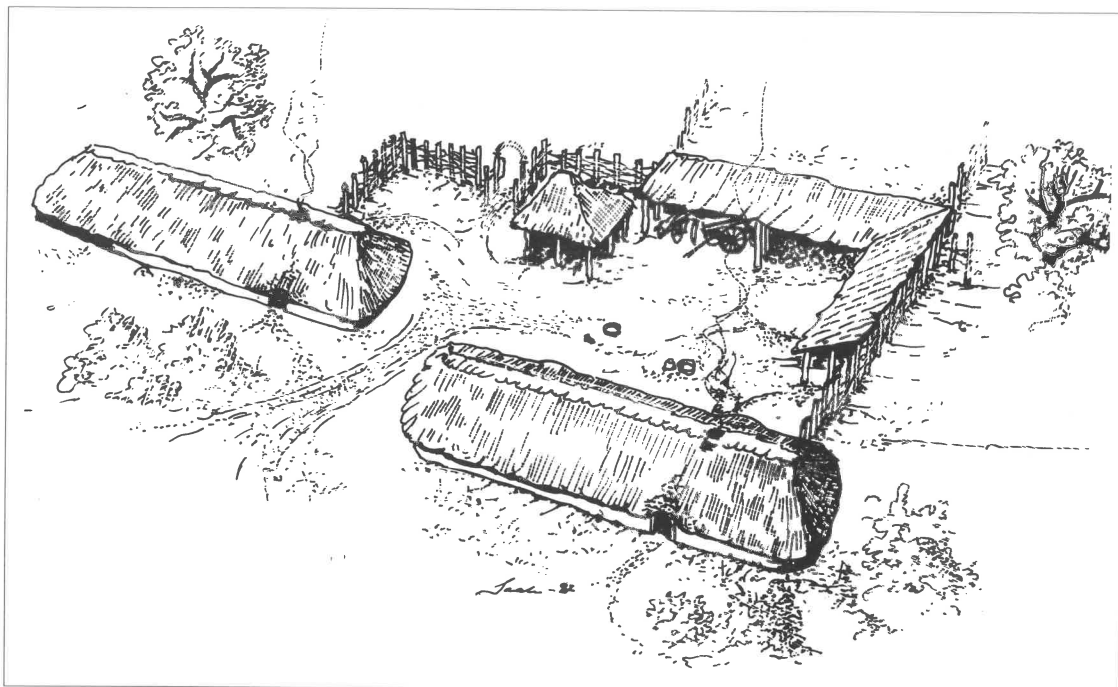
Begge langhuse indgår tilsyneladende i en fælleshegnet tvillinggård. Således har de to øst-vestvendte bygninger været begrænset mod vest, syd og øst af et planke- og stolpehegn, hvor der på inder-siden af hegnet mod vest og en del af sydsiden har været halvtagshuse. Midt for sydhegnet finder vi en stolpesætning, som er karakteristisk for de såkaldte staklader - sådan må vi idag tolke dem. En næsten kvadratisk grundplan dannes af tre sæt tagbærende stolper - ligner 6'er-symbolet på en terning. Men der er ingen vægstolper - altså en ret åben konstruktion, hvor man kan have opbevaret f.eks. foderhø eller utærsket korn.

Hovedbygningen beskrives under tegningen på næste side. Husets ældste fase er her markeret med udfyldte sorte stolpehuller. På et tidspunkt ombygges huset, det kortes lidt af og det forskydes en halv meter mod syd (yngste fase er

tegnet med åbne omrids). Den sydlige væglinie snitter herved i beboelsesenden flere af vægstolperne fra den ældste fase. Det samme er tilfældet med fire af de tagbærende stolpefag, som er nedgravet i kanten af de gamle stolpehuller. Der er en del husaffald, aske, trækul og lerkarskår i fylden i den yngste fases stolpehuller.

Lidt længere mod sydøst fulgte to fag af et større langhus - men vi har kun frilagt vestenden med beboelse, hvorimod den anden halvdel med stald og lade fortsætter ud af udgravningsområdet.

Ligesom med det store hus er dele af hegnet blevet udskiftet. Vi kan her igen skelne mellem ældste og yngste fase på grundlag af jordfylden. Som rekonstruktionstegningen antyder, er der til gengæld et tilsyneladende åbent areal på langhusenes nordside - enten ud mod en gade eller måske direkte ud til markerne og den dyrkede ager.

Rekonstruktion af gården med de to langhuse og omgivet af stolpehegn, hvor der på indersiden er halvtage båret af stolper og skillevægge. Hovedhusene indgår i hegningen af toften, hvor der lå en staklade og et mindre hus til f.eks. værksted eller forråd. Mod nord er der åbent ud til marker og overdrev. Mod syd og vest fortsætter det hegnsforløb, som antyder, at der har været flere gårde udenfor det undersøgte areal. Tegning Sv.Aa.K.

langhusenes nordside - enten ud mod en gade eller måske direkte ud til markerne og den dyrkede ager.

Rester af lerkar er den almindeligste oldsagstype på bopladser. I dette fund er det alene spredte skårsamlinger, som er havnet sekundært i stolpehuller og affaldsgruber i den yngste fase - dermed er det i virkeligheden overvejende rester af husinventaret og affaldsrester fra den ældste fase. Især i forbindelse med yngste fase i det store hus er der fundet en del skår af både grovere husholdningskeramik og den finere bordservice, hankekopper og skåle med furer og vulste.

Om bebyggelsen er en eller blot et par gårde - eller vi har fat i et hjørne af en større landsby, det ved vi ikke med sikkerhed. Mest taler for en gård i en landsby, som meget vel kan fastlægge en af de ældre faser af den bebyggelse, som

senere bliver til vikingetidens og middelalderens Gammelby. Netop mange af de stednavne, som ender på -by og hvor forleddet betegner alder eller beliggenhed, er stednavne, som er opstået ved flytning eller deling af ældre bebyggelser. Erfaringen siger efterhånden mange steder - som ved vandrekomplekset ved Vorbasse - at vi møder to-tre faser af samme bebyggelse på samme sted, hvorefter man flytter nogle hundrede meter for derefter at inddrage det gamle landsbyareal til marker og overdrev.

Svend Aage Knudsen

Udgravningen blev ledet af Sv. Aa. Knudsen med deltagelse af arkæologistuderende Marie Walther og Valdemar Feddersen og Ingvor Filtenborg fra Arkæologigruppen samt med Jørn Mølby som fører af gravemaskinen fra entreprenør Frisesdahl

Kirkevandring 1997

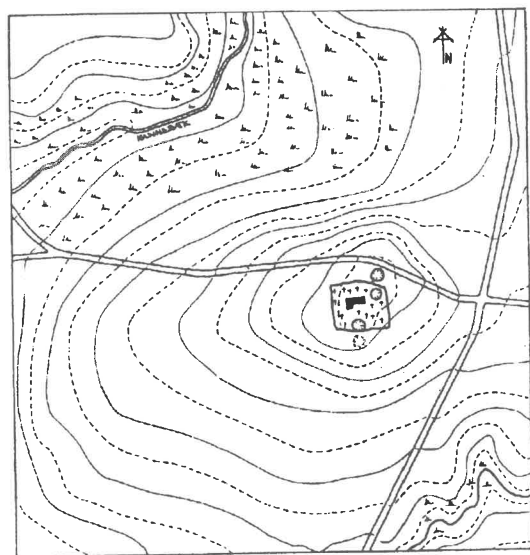
Folding kirke, Claudius-gravhøjen og 1300-tallets begivenheder i sognet

Siden museumsforeningen blev stiftet i 1979 har der med mellerum været arrangeret kirkevandringer i nogle af de 18 sogne og kirkedistrikter, der udgør museets arbejdsområde. Bl.a. har Føvling, Aastrup, Lindknud, Malt og Læborg kirker været besøgt.

I området har der ligget 13 kirker fra omkr. 1200-tallet, 4 er revet ned i perioden 1885-1897, og 9 nye kirker er opført i perioden 1885-1928. De sidste årstal afspejler store forandringer i det omgivende samfund, først og fremmest landbrugets fremgang og stationsbyernes vækst.

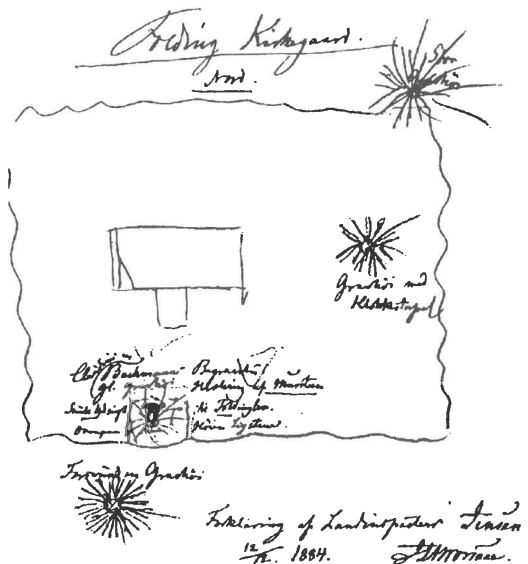
Middelalderkirkerne har gennemgået store ændringer i deres 800-årige levetid. Murene er ofte sat om, og tårn og våbenhus er kommet til. Af inventar er de fleste granitfonte bevaret. Inventardele af træ er derimod ofte gået til - eller er skiftet ud. Enkelte stykker er overdraget til Koldinghus-museet.

Det, der er tilbage, har dog meget at fortælle, og fund og opdagelser i forbindelse med restaureringer føjer ofte mere til. Skriftlige kilder og kortmateriale, sammenholdt med egnens og landets historie, kan også give oplysninger, der peger langt bagud.

Kirken i landskabet, tegnet efter målebordsblad 1869. Danmarks kirker.

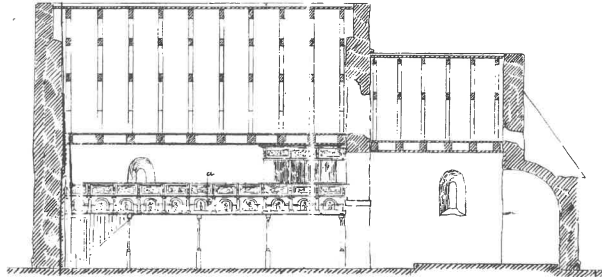
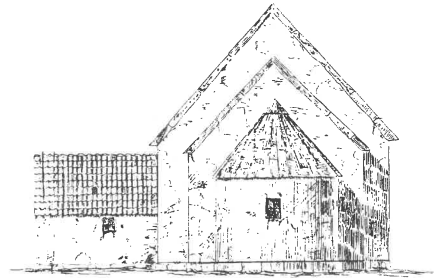
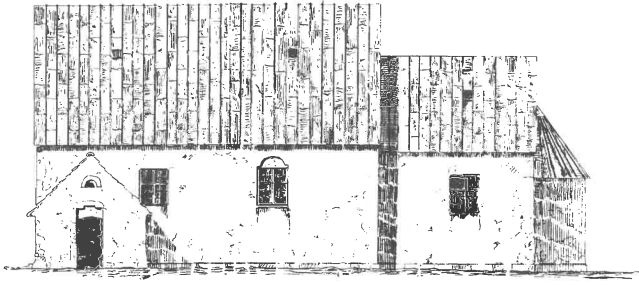
Kirken opført mellem fire oldtidshøje. Nr. 2 fra nord - med klokkestabel - blev udjævnet ved den gamle kirkes nedrivning i 1997. Nr. 3 blev udhulet til gravkammer af Claudius o. 1756. Nr. 4 på marken syd for diger sløjfet inden 1869.

Kirken og de omgivende gravhøje. Penneskitse ved J.J.A. Worsaae nedtegnet efter forklaring af landinspektør J. Jensen 1884.

Danmarks kirker.

På tegningen er bl.a. noteret: "Ovenpaa Höien ligstene" og "Smuk Udsigt til Foldingbro."

Opstalter og snit af den gamle kirke kort før nedrivningen. Målt og tegnet af J.Chr.Fussing 1897. Danmarks kirker. I snittegningen ses herremandspulpitret langs skibets nordside. Opsat af Thomas Juel på Sønderskov o.1625. Stærkt ændret af Hans Bachmann i 1739. Ved nedrivningen af kirken i 1897 overførtes pulpituret til Koldinghus.

Når netop Folding kirke er valgt som mål for kirkevandringen i år, har det et par nærliggende årsager.

Sønderskovs ejer op til 1769, Samuel Nicoalus Claudius, døde i Haderslev i 1771, og han kiste blev indsat i det overhvælvede gravkammer, han havde ladet indrette i en bronzealderhøj på Folding kirkegård. Kammeret har i mange år set ud til at være tomt, og det har givet anledning til mange gisninger om kistens skæbne og om de fire mindesten, der var anbragt ved højen.

Den istandsættelse af hele anlægget, som Menighedsrådet lod foretage sidste sommer, gav egns museet mulighed for en undersøgelse, der gav en række interessante resultater.

Desuden er 1997 hundredåret for den nuværende kirke.

Om middelalderkirken er der også meget at fortælle - og om den skæbne, der blev landsbyen Fuldærn (Folding) til del under den store landbrugskrise i 1300-tallet.

Kirkevandring 28. august 1997

Mødested: Folding kirke kl. 19

Efter rundgangen kører vi til Sønderskov, hvor en Claudius-udstilling vil være opsat i blå stue

Kaffe á 30 kr.

I salen 3 korte uddybende lysbilledforedrag om Folding i middelalderen, Folding gl. kirke og Claudius-gravhøjen

Hans Jørgen L.Larsen, Agner Frandsen, Sv.Aage Knudsen

Herregårdskælderen

- velkommen til de nye forpagtere

Da museet i 1992 gik ind i restaurationsbranchen med Leif Kaspersen og Elsebeth Knudsen som forpagtere af kælderrestauranten, var der tale om et oprøvet og nyt serviceområde. Ganske vist var det ved mange danske museer og seværdigheder efterhånden blevet almindeligt at etablere cafeterier. Men i tilknytning til museer har det sjældent været forsøgt med en kombination af almindelige hverdags spisetilbud og det lidt højere gastronomiske niveau. Det blev dog i vores sammenhæng tidligt vurderet, at en egentlig cafeløsning ikke ville kunne forrente sig med Sønderskovs publikumsunderlag og den fjerne beliggenhed udenfor byområde.

Under Sønderskovs restaurering modtog vi som bekendt talrige forenings- og gruppebesøg - og det gør vi for øvrigt forsat både i og udenfor den faste åbningstid. Det var bl.a. ved disse særarrangementer, at behovet for forplejning hurtigt blev erkendt. Helt tilbage i 1989-90 fik vi jævnligt forespørgsler på både kaffeservering, frokostspisning og middag. Restaurantens formål, niveau og indretning blev således defineret af museets sæsonaktiviteter, turistmålsætning og mange andre servicebehov, som opstod i takt med vores etablering på Sønderskov.

De fire år med opstart og markedsføring af en ny restaurant i Sønderskovs kælder er gået godt. Kokken Leif Kaspersen og hans medarbejdere fik etableret en stor og bred kundekreds, som har haft mange og positive afsmit-

ninger på museets virke. Derfor var det selvfølgelig også med vemod, da vi sidste sommer modtog opsigelsen. Men vi måtte naturligvis respektere, at Leif Kaspersen og Elsebeth Knudsen havde besluttet sig for at søge nye udfordringer i hotel- og restaurationsbranchen. Men heldigvis kunne vi jo skilles uden nogen form for uoverensstemmelser, og der var en fornuftig og sund økonomi i virksomheden. Derfor har Leif Kaspersen også kunnet være museet behjælpelig i mange sammenhænge, så overgangen for vores nye forpagtere er forløbet helt uproblematisk.

Vi fik mange seriøse og kvalificerede henvendelser på opslaget af den attraktive forpagtning. Valget faldt på Allan og Susanne Jylov, som på alle måder kunne opfylde vores forventninger og ambitioner. Allan (30 år) er uddannet kok, og han er sønderjyde, så han kender en del til landsdelen og egnens befolkning. Susanne (31 år) er fynbo og uddannet i branchen indenfor service, betjening og økonomistyring. Til trods for deres unge alder har de opnået mange spændende arbejdsopgaver og har gode kvalificerende erfaringer i restaurationsbranchen. Blandt andet har Allan været kok og køkkenchef på Hotel Østerport og Gentofte Hotel i København.

Det er også velkendt, at man ofte rejser udenlands i de unge år for at hente inspiration og international erfaringer. Senest har Allan og Susanne Jylov opholdt sig på de hollandske Antiller i

*Allan og Susanne Jylov med sønnen Phillip foran det åbne ildsted og bageovnen i kældrens forrum.
Foto: Ellis Jørgensen.*

Vestindien, hvor Allan var køkkenchef på et internationalt hotel med flere restauranter, og hvor Susanne var beskæftiget med indkøb, planlægning og serviceformidling.

Det er glædeligt, at museets opslag og målsætning har mødt så stor opmærksomhed. Og det er vores og de nye forpagteres målsætning at videreføre restaurantens gode ry og kvalitetslinie. Samtidig er det også målet at gøre restauranten endnu mere kendt og benyttet af lokalområdet. Det bliver spændende at se, hvordan der kommer "nye boller på suppen", men at der vil blive taget nye initiativer, det er allerede bekræftet. Herregårdskælderen har fået en stor kundekreds, som dækker både museumsgæster, erhvervslivet, turister, for-

eninger og grupper, selskaber og á la carte. Den indgår i løbet af et driftsår i en lang række samarbejder omkring museets arrangementer og aktiviteter. Det er naturligvis også en udfordring for museet at medvirke i det nye samarbejde, hvor vi gerne vil udbygge indhold og muligheder til gavn for egnen og museets gæster.

Vores formål med restauranten har altid været flerstrengt - men overordnet vil vi selvfølgelig gerne sikre en god service overfor Sønderskovs gæster. Den kulturelle oplevelse og forplejning følges ad i mange sammenhænge uanset hvilken type besøg vi taler om. Hjertelig velkommen til Allan og Susanne Jylov.

Sv.Aage Knudsen

"Udgård"

- et historisk værkstedsområde på Bække Skole

Hvis man en torsdag formiddag bevæger sig om bag Bække skole, kan man være heldig at opleve et helt specielt syn.

Oppe fra et lille areal, inde bag et flettet pilehegn kan man se en røgsøjle, der stiger til vejrs.

Der er gæster i "Udgård". En 4. eller 5. klasse fra en af skolerne i Vejen Kommune er på besøg for at arbejde med historie. Klassen arbejder en hel formiddag under åben himmel med praktiske aktiviteter, der har et historisk islæt.

Ved ankomsten til Bække skole tager lærer Niels Balslev imod klassen og introducerer dem til dagens program. Alle forsynes med en grå kjortel, som angiver en historisk stemning samtidig med, at den fungerer som et praktisk

forklæde. Derefter får alle udleveret en kniv og én arbejdshandske (af sikkerhedshensyn).

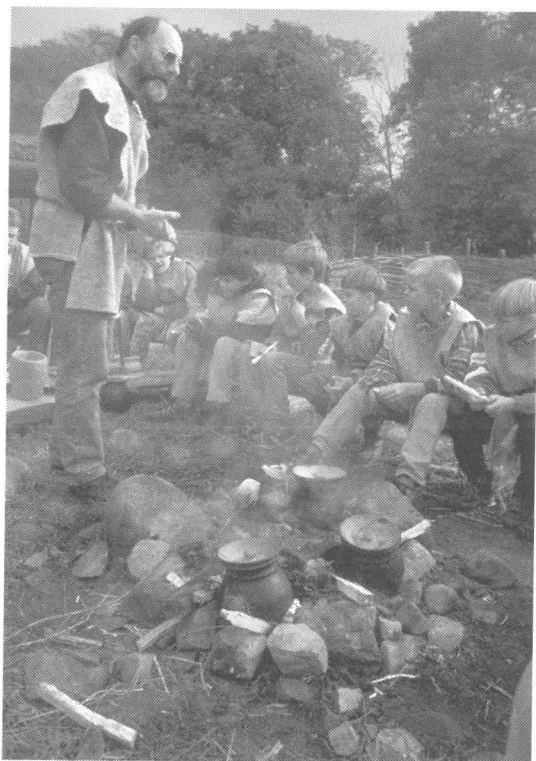
Ideen er så, at eleverne i fire grupper skiftevis skal arbejde med forskellige aktiviteter: der skal hugges brænde og tændes bål, der skal kærnes smør, laves primitiv ost og samles urter til suppe, der skal bygges en lille lerovn og bages små brød, og endelig skal hver især have snittet sig en ske ud af en pilekvist.

De forskellige aktiviteter, børnene skal gennemføre, er alle rekonstruktioner af dagligdagsliv fra historisk tid. Aktiviteterne gennemføres i en form, som måske ikke er 100% autentisk, men som er tillempet efter, hvordan det med mest mulig respekt for autenciteten kan gøres i praksis af en 3.-4. klasse indenfor den givne tidshorisont.

For børnene er det en leg, men samtidig pure alvor. De arbejder ihærdigt - det handler jo også om at få mad på bordet. Det er de meget basale ting, der er lagt vægt på i arrangementet. Der anvendes naturprodukter: træ, korn, friskplukkede vilde urter, kød og mælk. Og det hele bearbejdes med håndkraft og ved hjælp af simple redskaber som f.eks. kniv, økse, lerkar, stenkværn og primitiv lerovn.

Arbejdet med redskaberne og de anvendte materialer giver anledning til mange refleksioner hos børnene. de stiller utroligt mange spørgsmål til det, de oplever. Og rent pædagogisk er det en sand fornøjelse at opleve, at dert er eleverne selv, der nærmest står i kø for at få facts på bordet og for at få lov til at prøve mere.

Selvom arrangementet er lavet med henblik på formidling af historie, så ligger der en lang række sideeffekter i den-

ne type arrangementer, som rækker meget længere både på det rent pædagogiske plan, men også i faglig henseende.

Den pædagogiske metode i hele arrangementet er at lade den enkelte arbejdede meget konkret med et praktisk problem: der skal skaffes brænde og tændes bål, og der skal laves en ske, så man kan spise suppen. Denne meget praktiske indgangsvinkel til at lære noget er et godt supplement til den mere teoretiske metode, der tit får overvægt i den daglige undervisning. Den praktiske indgangsvinkel til problemerne giver også elever, der ikke er så bogligt stærke en god indgang til et emne.

Et emne, der kommer op helt af sig selv under arrangementet, er, hvordan vi i dag bruger vores ressourcer. hvor får vi vores mad fra, hvordan bearbejder vi de produkter vi bruger, hvilke råstoffer bruger vi, og hvor kommer de fra. Det er klart, at eleverne sammenligner det oplevede med deres egen hverdag, og så opstår spørgsmålene jo helt af sig selv.

Livskvalitet er også et emne, der ligger i luften. Hvordan var det i "de gamle dage" sammenlignet med i dag?

Urtesuppen og fladbrødene med nykærnet smør og hytteost smager godt efter en hel formiddag i røg og damp - og så når den spises med ens egen ske! Der er nok at spekulere over og bruge i undervisningen på mange niveauer efter et besøg i Udgård.

Udgård har kørt som et forsøgsprojekt i Vejen Kommune i et par år, og nu er forsøgsperioden ovre. Spørgsmålet er, om Udgård trods sparerunder indenfor skolesektoren får lov at leve videre. Både fra Museets og Natur- og Kulturskoens side kan vi kun håbe og ønske, at projektet viderføres.

Finn Lillethorup Hansen

Ugler på Sønderskov

De fleste, der har færdedes omkring Sønderskov ved aften- og nattetide, har sikkert hørt eller måske endda set uglerne. Der er helt sikkert ugler i skoven lige op og ned af museet, og dem vil vi forsøge at give bedre muligheder for at trives.

Tidligere har store bygninger som Sønderskov budt på mange gode redemuligheder for f.eks. ugler, der er hulrugere, som gerne yngler i hulrum i mure, under tagudspring, på lofter m.m. Men med moderne effektiv taginddækning og isolering af mure er der ikke mange redemuligheder tilbage.

Det vil vi nu prøve at råde bod på, idet vi har indgået en aftale med Brørup Uddannelsescenter om, at de mod betaling af materialeudgifter vil fremstille nogle redekasser til uglerne.

Det er natuglen, som vi umiddelbart kan forvente vil flytte ind, når der bliver sat en egnet kasse op. Natuglen yngler gerne i redekasser, og det er tit et problem for den at finde egnede redepladser.

Hvis vi er lidt mere heldige, så vil det imidlertid også kunne lade sig gøre at få den lille kirkeugle til at yngle på Sønderskov. Vi ved, at den er i området, og igen er det muligvis kun et spørgsmål om at tilbyde den en velegnet redeplads, før den flytter ind. Den lille kirkeugle, der kun er på størrelse med en solsort, kræver en helt speciel redekasse, som vi også får lavet ved samme lejlighed.

Endelig er der endnu en mulighed: tårnfalken er nemlig enig med natuglen om, hvordan en god redekasse skal se ud, og den kunne således også finde på at flytte ind.

Finn Lillethorup Hansen

Efterlysning

På Natur- og Kulturskolen har jeg været heldig at "arve" nogle udstoppede dyr, bl.a. en grævling, nogle rovfugle, insektpræparater, ko-kranier og spritpræparater af padder og krybdyr. De mange fine dyr er doneret af mange forskellige folk omkring museet, der har spurgt om det var noget, jeg kunne bruge på naturskolen.

De udstoppede dyr bruges flittigt i undervisningen både i skoler og på børneinstitutioner. Hvadenten man synes om udstoppede dyr eller ej, så er det tit den mest virkelighedstro måde at præsentere mange dyr på. Det er utrolig svært at forholde sig til f.eks. et dyrs størrelse, hvis man ikke oplever dyret ansigt til ansigt, men kun kender det fra en bog eller en videooptagelse.

I situationer, hvor jeg har haft behov for udstoppede dyr, har jeg i et vist omfang kunnet låne dem på skolerne. De fugle, der indgik i udstillingen ved julearrangementet på museet i år, var således udlånt fra Bække Skole.

Jeg har også fået flere døde dyr indleveret, som jeg enten håber på at få råd til at lade udstoppe eller vil forsøge at bruge i anden sammenhæng - hvis nogen kender en, der er god (og billig) til at udstoppe dyr, så vil jeg gerne have et praj.

Det er desværre utrolig dyrt at købe udstoppede dyr i dag, og det er lige for tiden urealistisk at gå ud og købe udstoppede dyr til brug i undervisningen.

Det eneste realistiske er altså at "arve" nogle. Dyrene er så populære og oplagte at anvende, at jeg gerne vil opfordre alle til at betænke Natur- og Kulturskolen, hvis man kommer i en sådan situation, hvor man har tænkt sig at kassere udstoppede dyr.

Finn Lillethorup Hansen

Generalforsamling

på Sønderskov den 18. marts kl. 19
Dagsorden i h.t. vedtægterne

Efter generalforsamling og kaffepause foredrag i baroksalen.

Museumsinspektør Jens Sørensen:

Fra Læsø til Ølgod

- historiske perspektiver, oplevelser og indtryk af
naturgivne livsbetingelser på Kattegatøen Læsø

Jens Sørensen er den nye museumsinspektør ved Ølgod museum, hvor han i 1996 har afløst Søren Manøe. Jens Sørensen er cand.mag. i historie og har bifag i middelalderarkæologi. Fra 1986-1990 var han ansat som arkæolog ved Odense Bys Museer, hvor han varetog ledelsen af en række udgravninger.

I godt 6 år var han museumsinspektør ved Læsø Museum - en selvejende institution bestående af et fredet firlænget gårdsanlæg uden for Byrum, et mindre søfarts- og fiskerimuseum i Vesterø, hvor også museets sejlene snurrevodskutter "FN 162 Ellen" og det aktive bådelaug er hjemmehørende.

Museet gik i 1994 aktivt ind i redningen af tanghuskomplekset Hedvigs Hus, og ved Horneks i Lilledal på øens nordkyst har museet i 1993 igangsat restaurering og formidling af en gammel redningsstation. Endelig har Læsø Museum siden sommeren 1990 også været aktiv i det efterhånden landskendte saltprojekt, hvor saltsydningshåndværket formidles i et rekonstrueret anlæg syd for Byrum.

Kongeåmødet 1997

Afstemningsdagen den 10. februar har siden 1981 været et af Museumsforeningens faste arrangementer. Under titlen "Kongeåmødet" har der i årenes løb været afholdt mange forskelligartede foredragsarrangementer, som alle har haft tilknytning til Kongeågrænsen, landsdelens historie, genforeningen og Sønderjyllandsagen.

I år holdt historiker, museumsinspektør Hanne Christensen fra Åbenrå Museum foredrag med titlen "H.P.Hanssen - den nationale bevægelse 1864-1920." Museet i Åbenrå opsatte i jubilæumsåret 1995 en særudstilling om den markante personlighed, som kom til at sætte et stort idealistisk og politisk præg på den danske sag i Sønderjylland. Udstillingen var medvirkende til stor indsamling af kilder og genstande, som kunne sætte H.P.Hanssens virke i et bredere perspektiv. Dette blev på en spændende og indsigtfuld måde belyst i foredraget. Det fine fremmøde vidner om, at der fortsat er stor interesse i offentligheden og museumsforeningen for at festligeholde afstemningsdagen. For dem, der ikke kunne deltage, kan der henvises til en lille bog "Sønderjyske billeder - H.P.Hanssen" udgivet af Åbenrå Museum.

Museumsbutikken på Sønderskov

Der føres mange gaveartikler, museumskopier, lertøj, smykker, postkort, Sønderskovmodel, bøger med historiske og topografiske emner.
Butikken er åben i museets åbningstid.

DE LOKALHISTORISKE ARKIVER i Holsted, Brørup og Vejen kommuner

Lokalhistorisk arkiv	Vestergade 17, 6670 Holsted. Åbningstid: onsdag 14 - 18 og i perioden 1.10. - 31. 3 tillige tirsdag 19 - 21 eller efter aftale. Tlf.: 75 39 20 10 Leder: Chr. Carstensen.
Aastrup Sognearkiv	Borgergade 121, 6752 Glejbjerg Åbningstid: 1. og 3. torsdag hver måned 15 - 19 eller e. aftale Tlf.: 75 19 82 80 Leder: Olga Pedersen.
Hovborg Lokalhistoriske Arkiv	Hovborg Skole, Lindevej 5, 6682 Hovborg. Tirsdag 15-17. Tlf.: 75 39 62 57 Leder: Henry Pedersen.
Historisk arkiv for Brørup og omegn	Brørup Bibliotek, Stadionvej 4, 6650 Brørup. Åbningstid: torsdag 15 - 17 eller efter aftale. Tlf.: 75 38 18 55 Leder: Laurits Clausen.
Lokalhistorisk arkiv	Østergade 2, 6600 Vejen, tlf.: 75 36 35 99. Åbningstid: tirsdag 10-16, onsdag 10-17. Arrangementer - skoler og grupper - efter aftale. Leder: Linda Klitmøller. Medhjælper: Birthe Koefoed Eriksen
Gesten Sognearkiv	Kjeld Jensen, Nygade 16, 6621 Gesten, tlf.75 55 73 14
Bække Sognearkiv	Søren Frederiksen, Tværvej 10, 6622 Bække tlf. 75 38 97 06

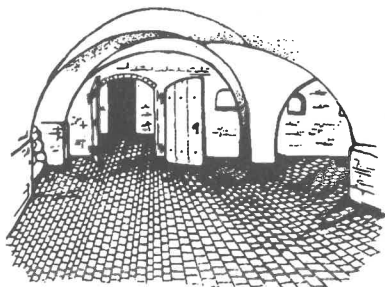
Gårdejer Martin Petersen, Skovsminde, Gesten.

LANDBRUGSHISTORISK SAMLING

Landbrugsredskaber og -maskiner fra nyere tid (ca. 1890 - 1950)

Samlingen kan beses af grupper efter aftale, tlf. 75 55 70 39

HERREGÅRDSKÆLDEREN

Tirsdag-søndag: kl.11-16
Aften: onsdag til lørdag kl.16-22

Mandag lukket

Ring venligst for at høre nærmere vedrørende
bordbestilling eller aftale af arrangement.

Forpagtere: Susanne og Allan Jylov
Tlf. 75 38 38 45